

Nadine Gordimer

De milieubeheerder

Uit het Engels vertaald door
Tineke Funhoff

DE GEUS

BLEKE, GESPIKKELDE EIEREN.

Als hij op zondagochtend heen en weer slingerend over de geulen bij het hek van de derde wei komt, ziet de eigenaar van de boerderij plotseling: een aantal bleke, gespikkelde eieren waaromheen zich een halve cirkel kinderen heeft gevormd. Sommigen zitten op hun hurken; het kind vlak achter de eieren heeft de kleermakerszit aangenomen, als een marktkoopman. Er ligt iets van een trotse bezitter in de grijns waarmee hij verlegen opkijkt naar de boer. De eieren liggen erbij als knikkers; de andere kinderen dringen eromheen samen, maar je kunt zien dat ze ze niet mogen aanraken zonder de toestemming van het kind in kleermakerszit. De blote voeten en de zitvlakken van de kinderen hebben een nest in het lange, dode gras gevormd, zowel voor de eieren als de kinderen.

Het embleem op de motorkap, dat van zichzelf al de vorm van een prismatische lichtflits heeft, schittert in zijn ogen als een verblindend zwaard dat van boven naar beneden zigzagt. Dit is het punt waarop er altijd een kind over het veld komt aanrennen, zelfs als er geen kind te zien is, om het hek open te maken voor de auto. Maar vandaag zet de boer hem op de handrem, laat de motor lopen en stapt uit. Een heel klein jongetje, met een trui aan die langgeleden voor veel langere armen is gemaakt maar toch te kort is om een naakt buikje te bedekken, rent naar het hek en blijft daar staan. De anderen zitten allemaal trots te glimlachen bij de eieren. Het kind in kleermakerszit (dat een jurk draagt, maar het kan een jongen zijn) strekt zijn hand uit naar de eieren, schuift ze zachtjes een beetje dicht bij elkaar en laat een paar van de bui-

tenste in zijn handpalmen rollen. Romig geel zijn de eieren, de glanzende, stevige schaal vol poriën en spikkeltjes, iets puntiger toelopend dan een kippenei, en de palmen van de kleine, zwarte handen zijn van een doorschijnend, abrikooskleurig roze. Alleen het geluid van het eerbiedige, snuffende ademhalen door snotterige neuzen is te horen.

Hij vraagt iets aan het kind in kleermakerszit en er wordt gegiecheld. Hij wijst naar de eieren, maar raakt ze niet aan en stelt zijn vraag opnieuw. De kinderen verstaan de taal niet. Hij praat door en maakt er veel gebaren bij. Het kind in kleermakerszit houdt glimlachend zijn hoofd schuin, alsof hij de lof amper verdragen kan en laat een van de eieren door zijn handen rollen.

Elf bleke, gespikkelde eieren. Een heel nest parelhoeneieren.

Het kleine jongetje staat nog steeds bij het hek te wachten. De boer gaat terug naar de auto, zet de motor af en loopt in de richting waaruit hij is gekomen. Hij is van de weg af het veld ingeslagen, springt over de droge geul en belandt lenig op het knisperige, dode kosmos en het kaki-gras dat er afgelopen zomer langs groeide. Zijn dikke, rubberen zolen schrapen over versleten borstels van afgegraasd, dood gras op de harde grond. Hij is op weg naar de kraal, naast de omheining waar de kalveren 's nachts naartoe gebracht worden. Maar het weitje met de doormidden gezaagde olievaten die als voederbakken dienen is leeg, er is niemand in de buurt. Uit een rij van grijze cementblokken gebouwde kamers stijgt radiomuziek op als hoorbare rook in de heldere, zonnige morgen: het is zondag. Een vrouw komt van achter de uit blik en draad opgetrokken aanbouw-tjes vandaan, die de behuizingen aan het gezicht onttrekken of er deel van uitmaken. Als

ze hem naderbij ziet komen, blijft ze doodstil staan, als iemand op een foto die de zon in zijn ogen krijgt. Hij vraagt waar de eerste opzichter is. Zonder een beweging te maken, maar met een gezicht alsof ze zich inspannt om hem te horen, maakt ze een instemmend geluid en geeft dan antwoord. Hij herhaalt wat ze gezegd heeft, voor de zekerheid, en zij herhaalt het instemmende geluid, lang en geruststellend, als de grommende zucht van een tevreden slaper. Haar blik stuurt zijn rug in de richting die ze heeft aangegeven.

Hij loopt door een alfalfaveld. De laatste oogst van de herfst moet ergens in de afgelopen week zijn binnengehaald; hoewel de verdroogde resten (rolletjes vuil als je ze tussen duim en wijsvinger wrijft, of stukjes geknapte ballon) hun klavervorm verloren hebben en verbleekt zijn tot een grijsgroen, verspreiden ze hier en daar onder zijn voeten een zoete vleug zomeradem uit de bek van een koe, of uit de mond van een warme, slaperige vrouw naar wie je je 's ochtends omdraait. Onwillekeurig zuigt hij het diep in zijn longen en het lost op in een intenser genot, de droge, koele en perfecte lucht van een hoogvlakte in de herfst die hij, gevangen in de auto waarin nog de oppervlakkige ademhaling van de stad hing, nog niet heeft kunnen opsnuiven. Vanochtend nog niet, al een week lang niet. Naarmate de lucht in hem binnengolft, ziet hij meer en kijkt hij verder: de wilgen langs de rivier zijn blond geworden, niet op hun bleekst nog, uitgekamd tot kale strengen, maar licht besprenkeld en sierlijk doorregen met vergeelde bladeren. Rondom de bomen hangt een licht waas; hun silhouet vloeit rookachtig-paars over in de heldere lucht ...

Een heel nest parelhoeneieren. Binnenkort is er niets

meer over. In het land. Het continent. De oceanen, de hemel.

Plotseling ziet hij de gestalte van de zwarte man, Jacobus, op hem aflopen. Hij moet uit de maïsvelden gekomen zijn aan de andere kant van de weg, voorbij de alfalfa, en hij rept zich over de akker met de stijve, hobbelige gang van een man die zou rennen als hij jonger was. Maar hij was toch op zoek naar Jacobus; er moet ergens een vergissing in het spel zijn – hoe zou de man al kunnen weten dat hij wordt gezocht? Een of ander signaal vanuit de kraal? De boer grinnikt een beetje ongeduldig, bijna verlegen, in zichzelf – en loopt rustig in zijn eigen tempo verder. Hij onderdrukt de opwelling de man met een handgebaar af te remmen en bereidt in gedachten voor wat hij over de parelhoeneieren zal zeggen.

Hoewel het zondag is, heeft Jacobus zijn blauwe werkoverall aan en hoewel het niet heeft geregend en er de komende vijf maanden ook geen regen kan worden verwacht, draagt hij de rubberlaarzen die voor nat weer bestemd zijn. Hij hijgt, vanzelfsprekend, maar blijft op drie meter afstand, alsof daar een streep is getrokken, voor de boer staan en begint een formele begroeting, waarbij ook een handgebaar hoort alsof hij een hoed heeft om af te zetten. De boer loopt op zijn gemak op hem af. ‘Jacobus, ik was naar je op zoek. Hoe gaat het ermee?’

‘Nee, gaat goed alles. Een kalf geboren vrijdag. Maar ik probeer u te bellen, gisteravond.’

‘Goed zo, dat is toch van de rode koe, hè?’

‘Nee, de rode koe is niet zover. Is van jonge koe, die u vorig jaar van Pietersburg hebt gekocht.’

Ze praten allebei snel, als mannen die iets dringend willen vertellen. Even valt er een stilte om een botsing te voor-

komen; maar natuurlijk heeft de boer voorrang.

‘Hoor eens, Jacobus, ik ben net bij de derde wei geweest, daar ...’

‘Ik probeer, probeer te bellen gisteravond, baas ...’

Maar hij heeft precies in zijn hoofd hoe hij het wil zeggen: ‘De kinderen hebben parelhoeneieren gepakt om mee te spelen. Ze moeten ergens een nest hebben gevonden, in het gras of tussen het riet, en ze hebben de eieren eruit gepakt.’

‘Daar bij de rivier ... Was u daar?’ De eerste opzichter heeft zijn lippen opgetrokken waardoor zijn verrotte paardentanden bloot komen. Hij kijkt overstuur, weifelend: ja, hij is verantwoordelijk voor de kinderen, sommigen van hen zijn waarschijnlijk de zijne, en trouwens, hij is verantwoordelijk voor de goede orde onder de familieleden van de mensen die op de boerderij werken en de boer heeft al eens moeten klagen over het aantal honden dat ze erop na houden (gevaarlijk voor het gevleugelde wild).

‘Ze hebben ze toch niet nodig. Om te eten. Nee, hè? Julie hebben genoeg kippen. Het zijn gewoon kinderen, ze weten niet beter, maar jij moet ze vertellen dat ze niet met die eieren mogen spelen. Als ze eieren vinden in het veld mogen ze er niet aankomen, begrepen? Niet aankomen en niet ergens anders neerleggen, nooit.’ Natuurlijk snapt hij het prima, maar hij trekt zijn niet-begrijpende, gepijnigde gezicht om aan te geven dat het zijn schuld niet is, dat hij gebukt gaat onder het gedrag van al die andere mensen in de kraal. Jacobus heeft ook iets kruiperigs. ‘Baas,’ dringt hij aan, ‘baas, het is heel erg daar bij de rivier. Ik probeer, probeer u te bellen gisteravond. Wat daar is gebeurd. De man is dood. U moet zien.’ En zijn hand priemt zich met een gebiedende wijsvinger op borsthoogte van de boer

door de lucht in de richting van de rij wilgen achter hem.

‘Een man?’

‘Daar, daar.’ De opzichter deinst terug voor zijn eigen hand, alsof hij iets op een afstand wil houden. Hij heeft zijn voorhoofd in drie diepe rimpels getrokken.

‘Is er iemand dood?’

Zijn vreselijke wetenschap geeft de opzichter overwicht. ‘Dode man. Solomon vindt hem gisteren om drie uur.’

‘Is er iets gebeurd met een van de boys? Wat voor man?’

‘Nee. Ja, we weten niet wie het is. Of wat. Hoe hij dood komt hier op deze boerderij.’

‘Een vreemde. Niet een van onze mensen?’

De opzichter zwaait getergd met zijn handen. ‘Niemand weet wie die man is.’ En hij begint het verhaal opnieuw te vertellen: ‘Solomon rende, het was drie uur, hij bracht de koeien terug. Gisteravond, ikzelf probeer paar keer, vijf keer’ – hij houdt zijn gespreide vingers en duim omhoog – ‘u te bellen in de stad.’

‘Wat heb je toen gedaan?’

‘Toen ik de auto zie komen, net, kom ik uit de maïsvel-den gerend.’

‘Maar met het lijk?’

Nu geeft zowel de vooruitgestoken, bebaarde kin als de wijsvinger aan: ‘De man is dáár. U kunt zien, nog daar, baas, kom, ik laat u zien.’

De opzichter hobbelt langs hem heen. De boer moet hem wel volgen. Waarom zou hij naar een dode man bij de rivier gaan kijken? Hij zou net zo goed meteen de politie kunnen bellen en het overlaten aan de bevoegde kanalen die dergelijke zaken behandelen. Het is niet een van de mensen die op de boerderij werken. Het is geen bekend persoon. Het is een aanblik die hij zich zou kunnen besparen.

Maar de dode man ligt op zijn land. Nu de boer gekomen is, heeft de opzichter Jacobus de kracht en de steun gevonden om de gebeurtenis te interpreteren: zijn vastberaden rug in de blauwe overall, de kraag die van de licht gebogen nek afstaat, leidt naar de indringer. Hij doet zijn plicht en zijn werkgever is verplicht hem te volgen.

Ze lopen terug over het alfalfaveld en de weg af. Een prachtige morgen, al bijna tot volle, kalme warmte gekomen die zal aanhouden tot de zon ondergaat, en die niet culmineert in een toenemende hitte zoals in de zomer. Om tien uur even warm als midden op de dag en midden op de dag niet warmer dan om drie uur 's middags. De pauze tussen twee seizoenen; dagen die even volkomen en perfect in zichzelf besloten zijn als een ei.

De kinderen zijn verdwenen; de plek waar ze zaten had evengoed gemaakt kunnen zijn door een koe die in het gras is gaan liggen. Uit de richting van de kraal galmt een koket overredende stem een reclamejingle door de lucht ... EEN GRATIS 'GIANT' ... STUUR VANDAAG NOG UW NAAM EN ADRES.

De twee mannen hebben de stilstaande auto achter zich gelaten en zijn bijna bij het hek. Het kleine jongetje met de trui aan komt uit het niets tevoorschijn gesprongen, maar schrikt als hij de opzichter ziet. De kleine, stoffige penis die aan zijn mollige onderbuikje bengelt, lijkt op het slurfje van een speelgoedolifant. Hij blijft staan kijken hoe Jacobus de roestige draadlus losmaakt, die de paal van de prikkeldraadomheining en de paal van het hek bijeenhoudt, waardoor het hek, dat gewoon een losstaand deel van de omheining is, op de grond valt.

Er zitten geulen en ingekerfde patronen in de weg van de regens uit lang voorbije seizoenen, versteend, eerder

groeven die in de loop van duizenden jaren in rots zijn uitgesleten dan afdrukken van wielen, laarzen en hoeven in levende aarde. Er is deze zomer geen regen gevallen, maar zelfs in een droog jaar houdt de vlei, de moerassige laagte die normaal onderloopt in de regentijd, het land op deze boerderij een beetje vochtig, en in de derde wei zijn lapjes grond waarop een vel van groenig vocht geglazuurd, verdroogd, kromgetrokken en gebarsten is, waardoor elk segment opkrult aan de randen. De voetstappen van de boer komen er knisperend op neer, alsof het biscuitjes zijn waarin gehapt wordt. De rivier staat te laag om haar te kunnen zien of horen; naarmate de helling zijn tempo aan vaart doet winnen, snuift hij iets op in de droge lucht (zoals hij ook plotseling de klaver rook). Een geur van zeep-sop die aan de was doet denken. Dus daar ergens ligt de rivier.

En de dode man. Ze lopen op een drafje naar de wilgen en de kraag van gebroken, verwarde, kriskras door elkaar gegroeide en tegen elkaar aan gevallen rietstengels, die doorlopen tot aan de andere kant – waar de grond weer omhooggaat en het land van iemand anders begint. Als het geen droog jaar is, is het onmogelijk naar de overkant te komen en staan de koeien midden in de rivier stom naar eilandjes van verborgen gras te staren die ze wel ruiken maar waar ze niet bij kunnen. De twijgen van de halfnaakte wilgen wiegen hun bleekgroene toppen zo'n vijf centimeter boven de rommelige picknickplaats met de lage, stenen barbecue die vol as ligt, maar waarin het gescheurde karton van een pak bierflesjes nog leesbaar is voor het oog dat de vertrouwde, ontbrekende letters kan invullen. Met de punt van zijn rubberen zool keert de boer onder het lopen iets glinsterends om op de plek

waar de rivierbedding gezakt is; iemand heeft hier afgelopen zomer een ring verloren. De blauwe overall leidt hem door dode distels, langs hier en daar verspreid groeiende guirlandes van moeraslelies met hun lange, rafelige bladeren in de vorm van een mandala, tussen de amfibische uitlopers door van een bosje taaie riethalmen die de hele winter lang soepel donkergroen blijven. De twee mannen stappen als logge koeien het droge riet in, waardoor er een zwerm kleine vogeltjes opvliegt, en voelen het pluis van uitgebloeide lisdodden, dat door hun bewegingen opstuift, als spinnenwebben tegen hun gezicht aan komen. Daar ligt de man, voorover.

De boer struikelde bijna over hem: bij de afdaling was hij vlak achter zijn opzichter aan blijven sjokken.

De dode man.

Jacobus loopt om de plek heen. Rondom het lichaam is het land platgetrapt – de hele kraal moet ernaar zijn komen kijken. ‘Hoe is gebeurd. Wat is hier gebeurd. Waarom komt hij hier op de boerderij. Wat is gebeurd.’ Hij praat door in een soort verontwaardigde klaagzang. Ook de boer omcirkelt de plek, met zijn ogen.

Een van hen. Het gezicht ligt in de kleverige modder; de kleine, bruine oren, het fijne, viltachtige haar, een plooi of rol waar het haar overgaat in de nek, want wie hij ook was, mager was hij niet. Een bruin colbertje met een krijtstreep, alleen nog de oogjes van knopen aan de tweedehandsmouwen die ooit deel moeten hebben uitgemaakt van het pak van een blanke zakenman. Een chique, strakke broek en een brede riem van namaakslangenleer met sierstiksels. Hij zou ook dronken kunnen zijn zoals hij daar ligt, deze mooie stadsjongen. Maar in zijn verouderde ‘modieuze’ schoenen steken dode, verwrongen

voeten, die stijf en geknakt naar binnen zijn gedraaid toen hij werd neergegoot. Afgezien van het gezicht, dat in een putje of holte tussen de kluiten terecht is gekomen, ligt zijn lichaam helemaal niet op de grond, maar hangt het er vlak boven op een geplet nest van riethalmen dat het voor zichzelf heeft gemaakt. Van hieruit is de enige wond die er aan hem te zien is een lange, rode schram, kennelijk veroorzaakt door een scherpe, gebroken rietstengel die langs zijn nek is gestreken.

De boer slaat naar iets wat aan zijn gezicht blijft zitten. Er zijn nu geen muggen; lisdoddenpluis. ‘Was hij dood toen Solomon hem vond?’

‘Dood, dood, afgelopen.’ De opzichter loopt behoedzaam op het lichaam af, buigt zich voorover terwijl hij zijn gezicht naar zijn werkgever toe draait en zegt op vertrouwelijke toon, alsof hij naar iets geluisterd heeft: ‘En begint nu al een beetje ...’ Hij trekt zijn neus op en ontbloot zijn vuile paardentanden.

De boer haalt heel normaal adem; hij zuigt niet diep in zoals hij de droge, heldere lucht op het alfalfaveld opsnoof, maar ademt ook niet lichter. Er is niets te ruiken, werkelijk niets; terwijl daarboven, die zoetige geur.

‘Je kunt hem beter niet aanraken. Weet je zeker dat niemand hier hem kent? Het heeft niets met een van jullie hier te maken?’ Hij kijkt zijn opzichter doordringend aan, met gebogen hoofd en ogen die van onder zijn wenkbrauwen door priemen.

Jacobus legt zijn hand dramatisch op zijn eigen borst, waar een vuil onderhemd onder de loshangende overall te zien is. Hij zwaait zijn hoofd langzaam van de ene naar de andere kant. ‘Niemand kan weten wie deze man is. Niets met deze man te maken. Dit zijn mensen van daar – daar.’

Hij wijst met diezelfde beschuldigende vinger in de richting van de zuidgrens van de boerderij.

De huid van een handpalm is te ongevoelig om het pluis te kunnen vinden en het kleeft nog steeds aan zijn gezicht. De boer steekt zijn onderlip uit en blaast krachtig naar boven. En nu ziet hij één vlieg, van het koppige soort dat in leven blijft, vlak boven het sierlijke, bruine oor daarbeneden cirkelen. De vlieg zweeft aan de kant waarnaar het hoofd een fractie gedraaid ligt, hoewel het met het gezicht naar beneden in de modder ligt, de kant waar de mond bijna zichtbaar moet zijn. De vlieg cirkelt en landt, cirkelt en landt, ongehindert.

‘Laat alles zoals het is. De politie moet komen.’

‘Ja-a-a, baas’, zegt de opzichter lang aangehouden, uit medeleven met de verantwoordelijkheid die nu niet langer op hem rust. ‘Ja-a-a ... is veel beter.’

Er valt even een pauze. De vlieg ziet eruit alsof hij zou moeten zoemen, maar hij is niet te horen. Hierbeneden tussen het riet heerst zoals gewoonlijk stilte, verbroken door het gewerschot (zo klinkt het, in contrast) van een droge stengel die knakt door de bewegingen van een onzichtbare vogel. Alleen 's zomers suist de wind door het groene riet.

Ze draaien zich om en ploeteren terug in de richting waaruit ze gekomen zijn, de man achterlatend. Hij blijft alleen, met zijn gezicht voorover, liggen.